

Nemzeti Társalkodó.

Januarius' 26-dik napján 1853.

Múlt, Jelen és Jövendő.

(Folytatás)

Két ellenvetést várok itt nézeteim ellen a' Mercantilisták részéről, 's ez egyben a' nagy Smith is, észre nem véve, közikbe tartozik. *Egyik* az hogy e' csekély materialis vesztést bőven kipótolja az az intelligentia-fejtésre beható nyereség melyet különböző érdekű, szokású, és műveltségű emberok öszvesürlődása mindég és mindenütt okoz. *Másik* az hogy a' munka felosztás nagyhírű okfeje következésében, job és több búzát fognak természetni a' csak azzal foglalatoskodók, jobb 's bővebb szüretjek lesz a' csak boros gazdáknek, mintha mindenik elneje élet; tapasztalását, 's munkásai erejét különböző tárgyak között osztaná-fel. — De egyik ellenvetés sem állja-ki a' szorosabb vizgálatot. — A' mi az elsőt illeti: könnyű által látni hogy a' költsönös kicserélésben elvesző munka, egyébaránt, új tárgyak előhozására lenne fordítható, 's mivel sem oly ház sem oly helység nem képzelhető melytől a' ben-

ne lakók *minden* szükségei kitelnének, a' megnyert munkának éléhozatja, nem csak fennmaradó nyereség, de tárgya is lehet a' kicserélésnek, 's így szülője az attól méltán várt intelligentiai gyarapodásnak. — A' második ellenvetésre csak azt mondom: ha azoknak kik bort is búzát is természetnének; nyereségesebb, a' kicserélés füstbe menő munka vesztese mellett is, csupán bort, vagy csupán búzát természetniek, ám hatalmokban áll ezt tenni, de ellenben tehetik azt is, ha akarják, hogy mind két szükségéről magok gondoskodjanak; és én azt hiszem ha nem mód nélkül csekély számmal vannak, fogják is ezt tenni, és pedig igen helyesen, nem csak azért hogy a' mi magunktól kitelik arról való számításinkat idegen szeszély, önkény, módi 's a. t. nem oly könnyen 's oly véletlenül zavarhatja-meg, 's ez a' jövődre való számíthatás biztossága, nem utolsó része jóllétünk érzésének, sőt talám főbb rugója minden vagyon 's öszveköttetésbeli intézkedésinknek; nem csak ezért mondom — hanem azért is hogy a' munka felosztásnak Smith által oly tiszta világba helyezett principiuma, csak bizonyos határok között 's némü-némü megszorítások mellett igaz. — Kivétel nélkül azzal tartok t. i. egy egész' különböző részeinek éléhozására nézve, p. o. hogy az általa használni szeretett példa szerint ne egy ember készítsen egy tőt, hanem egyik szárát, a' más gombját, harmadik hegyezze, negyedik simítsa 'sat.; de

a' kicserélésre kész bévégzett készítményekre, 's szélesebb körre tekintve megszorítás alá jön a' Smith arány regulája is, 's minden esetre akar az elegyes, akar a' megosztott munka lehető legnagyobb *önkéntességét*, mely nélkül nincs biztos siker, hozzá kell érteni: mely szerént csakugyan kívánatosabb annak, vagy azokoak helyheztetések kik tet-szések szerént több nemü munka-tárgyak között választhatnak, vagy ha jobbnak lát-ják csak egyet gyakorolhatnak, mint azé vagy azoké, kik minden esetre csak egy, vagy kevesebb nemü foglalatossághoz van-nak a' természet kényszerítő mostohasága ál-tal bilincseltetve, 's azt néha kedvek, talen-tomok, 's rugódozó ön akaratjok ellenére is, jól rosszszul folytatni *ükénytelenek*.

E' kisebb körből vett példákból követ-kező tanuság, szélesebben alkalmaztatva így fog hangzani. Erős alapon áll, 's előhaladás-ra biztosabb pályát talál nyilva maga előtt az az ország, melynek szükségei, hasznai, 's kenyelmei beszerzésére intézett munkásságát a' természet *bőv* és jól megjegyezzük *különb-féle nemü* adományaival, vagy azoknak e-léhozására buján tenyésző és gyarapító erő-vel sikeresíti. Változékony planetai fény pe-dig, ha bár a' phasisok időköze hosszú len-né is, azon status virágzása, melynek szük-ségei, 's gazdagsága beszerzése merőben vagy csaknem merőben emberi szorgalomra van építve; 's ezen különbségnek fontossága még

tisztább világban tűnik-elé, ha egy méjében ható pillantatot vetünk azon különböző tárgyaknak egymással öszvehasznított beszé-
re, melyeknek előhozásában vagy a' természetnek vagy az emberi munkának van nagyobb része.

Az élet szükséges táplálatin, 's egyszerű ruházaton kívül minden más dolgoknak becsek felette személyi (subjectiv). Egy ember a' pórticzi némában, más a' csapszékben egy fertály pálinka mellett tölti jól estvéjét. Egyik a' pénz el- más ennek el nem költésében találja főbb gyönyörüségét. Egyik gyomrába tömni, más hátán hordani szeretné mindenét. E' különböző tárgyak iránti vonzalom egy részént ugyan természeti tulajdonink, megszokásink, környülményink különbségének okozatja, 's nem csuda tehát hogy az emberi szorgalom annyi nemü munkásságban fáradoz, midőn bizonyossága lehet hogy csaknem minden elme- és kézmív megtalálja kedvellőjét, de valljuk-meg mégis: reánk maradt vagy szerzett sajátunk használása nagyobb részént nem abban áll hogy azt természetünk különbségének megfelelő szükségink, vágyaink vagy bár kényelmink kielégítésére fordítsuk, hanem abban — és ez korunk legkitünőbb tulajdona — hogy a' vagyon csupa bírtokunkban létét fitogtassuk, 's másokkal magunkat öszvehasznlítva gyönyörköd-
jünk ebben az üres képzetben, hogy nekünk az emberiség köz-tökéjéből, bár többnyire a' hasznavehetetlenség unalom és ezer bajok át-

kával terhelve, több jutott mint szabásoson másoknak. — Egy Dáma, ki úgy nevezett hamis smukkot a' világért fel nem tenne, miért érzi magát oly boldognak midőn a' Ganges és La plata partjain szedett csillogó kavicsaival, vagy egy beteg csiga halvány sümölcsseivel, fejét nyakát beaggatva sétál alá 's fel, — nem azért mintha azok szebbek volnának — mert az úgynevezett igaz követ az utánnazottól csak tanult mester tudja megkülönböztetni, hanem azért mert drágábbak, azaz több elvesztegetett emberi verejték' és könny csepjei csillognak alá rólok, 's villámzó fények azt hirdeti széljel: ezrek dolgozának sanyaru munkával érettem. Egy emberi bohoságra számító olasz a' filemile énekét tudja bár silányul utánnozni, ezeren rohannak, drága bérért rosszul hallani azt a' mit természetes tökéletességben, fizetés nélkül hallgatni únnának, 's miért? nem a' melodia hájáért mely a' lengő gallyak énekesnéjének hangjainál sokkal alább való, nem azon magassabb öröm érzésért, melyet az emberi tehetség és szorgalom mindent létesíteni képes hatalmának szemlélése okozhat, hanem csak azért mert drága, 's nem mindentől telik ki a' bémenetel árra. Így ezen naponként előttünk forgó esetben, 's újra ismétlem, korunk szelleme sőt dühe nem a' vagyon használása vagy közvetlen gyönyörűségre fordítása, hanem annak hogy vagyonnal bírnak másokkal összehasonlító fitogatása. E" részben a' pálmát Cleopatra érdemli midőn fél millióval készít

egy pohár ízetlen italt, 's ezt esztelenségnek nevezük; de ha ásiái kendő, ámériki bab, 's az oceán fenekéről kapargált golyócskák mindennapi szükségünkhöz tartoznak, mi eszesek vagyunk é? Jól tudom ugyan én, hogy korunk cselekvésmódjának ezen aránya természetes okokból fejlődött-ki, 's talán azt is ki tudnám világosítani az emberi természet és történetek fejtegetéséből, hogy ez szükséges előzmény volt, az emberiségnek magasabb lépcsőre való emelkedésére, de hogy nemünk állandó bélyege volna, 's hogy ennek örökösön így kellene maradni tagadom; 's merem erőssíteni hogy az a' mi az emberiségnek ritka számmal ugyan, de mégis minden időben 's minden népnél feltalálható választottjainak kisebb körében mindig meg volt, és ma is meg van, időről időre mind szélesebben terjedőleg fog mutatkozni; az t. i. hogy az ember külső szükségének, 's gyönyörúségeinek eszközeit egyszerűbb, 's természetibb tárgyakra szorítva, testi és lelki munkásságának a' gyöngy halászatnál 's csipke szövésnél magasabb arányzatokat választson, 's esze és szíve méjebb 's gazdagabb bányájából aranynál becsesebb kincseit felkeresvén azoknak fényesítésével, ezer formákba öltöztetésével, 's kicserélésével ékesitse magát, méltóan ahoz a' jel szóhoz, melybe a' mindenség alkotója, az emberi nemzet bölcsőjénél, annak nem kész tulajdonságát hanem rendeltetését mondotta-ki: *Teremté Isten az embert az ő képére és hasonlatossá-*

gára I. Mos. 1. 27. Más képbén fejezve-ki ugyan ezt; az emberi rendeltetés arányában előre tekintve nem messze látom azt az időt mikor egy eleven virágokból fűzött bokréta drágább lesz egy briliánt bouquetnél, a' teremtő kéztől emberi orczára szótt lélek mellé nem tevődik szégypadra alávalo brabanti csipke, 's a' czopnál, melynek legalább belseje természeti adomány, még nevesegesebb lesz az arany, nyakszorító 'sat. 'S ha ez az idő ama kurta öllel az emberi étellel mérve még távol lenne is, de hogy előhaladásunk arányában van, 's hogy csavargós kalandok után századunk történetei ezen arányra indítják nemünket, arról tökéletesen meg vagyok győződve. És már ha ez így van, 's e' mellett elgondolom azt, hogy természeti szükségseink, 's érzéki gyönyörőségeink nagyobbára a' természet önként kínálkozó tárából telnek-ki, legalább azoknak eszközei előhozásában végetlenül nagyobb idomzatban részesül amaz mint az emberi munka, áldom azt a' hazát, melyet a' természet bőv és különböző kincseivel vagy azoknak előhozására buján tenyésző erővel ruházott-fel, 's ez által nem vonja el magasabb célok eszközlésétől azt az emberi munka summáját, mely másutt talán a' természeti adományok hijányainak, 's a' tenyésző erő mostohaságának pótlására elvesztegetődik. — Mind ezen vizálatoknak resultatuma röviden erremenyen-ki.

1) A' természet különböző adományai-

nak bővsége éppen oly nagy hecsü kincs egy egész nemzetre nézve mint a' szüléktől maradt vagyon egy józan gondolkozásu örökös kezében, mely nem hogy tunyasági ingerül szolgálna, de sőt inkább szinte kipótolhatatlan könnyebbitő eszköz mind önnön magának tökéletesítésére, mind már meglévő vagyonjának czélarányosabban és így szerencsés sikerrel lehető gyarapítására; de 2). A' természet legkedvezőbb segedelme mellett is mind ezen czélok felé a' nemzetek, mondhatnám az egész emberiség is, csak egyaránt léptető sorokban haladhatnak elő. Az előbb járókat visszavonja az elmaradottak súllya, ezeket amazok feltartóztatják, egy szóval a' természet kincsei, 's az emberi munka okos felhasználása csak ott remélhető, hol vagyon és értelmesség, nem idomtalan különbségekkel, hanem lehetőleg közelítő egy- vagy legalább súly arányban, terjed-el a' társaság különböző részeletein és tagjain. És már honnyomra térve, áldom a' kedvező Istenséget, melynek kegyelméből az első elemnek való-sága, a' másodiknak lehetsége nagyobb mértékben feltalálható nálunk mint Európa népei számosabb részénél, 's imé az vala jövendő-t vizsgáló nézeteimnek vezér állitmánnya, melynek valóságát már most talán nem lesz bajos megvilágosítani. 1. Természet adományi, ép és erős hajlékony test, könnyü éles, méjen ható ész, elének vidám barátságos temperamentum, igazság, ember szeretet és áldozati készségben kitünő karakter. 'S mind

ezekben, a' mennyire azok eredeti faj, éghajlat, 's ki tudja még minő természeti okok' tőlünk nem függő eléhozati, melyik nemzetel öszve hasonlítva szégyelheti-meg magát a' Magyar? Földjének méj üregeiből, hol Plutus csak nem egész telyességü rak-tára kínálkozik, a' Kárpát ormain égbe emelkedő fenyvesek regiojáig, minden talpalatnyi hely a' pazér természet kincseitől terhes, melyeknek bővségét értékkel még feljülmúlja különbféleségek, 's ha nem sklávunk Európa nem azon múlik mert nem volna mivel megvásároljuk, vagy talán hogy a' mostani ember nyomi nem eladó, hanem azon hogy nem találtuk-meg azt a' varás-veszszőt, mely nélkül a' kész kincs is eltűnik a' kezét utánna nyújtó bé nem avatott elől; 's ez a' varás-veszsző nem egyéb mint a' szabad munkásság, mely maga legsikeresebb hatásá körét, 's czélarányos alkalmaztatását minden bizsonnyal feltalálja, csak önkény, 's ettől származó fonák rendszabások ne bilincseljék. Úgy de az önkényt míg akarat lesz az emberben, kiirtani nem lehet. Nincs tehát más mód mint *erejét* venni-el, az által, ha az értelmesség és vagyonosság lehetőleg egy arányu mértékben valo szét osztása eszközöltetik, és már 2. Azt erősitem hogy Magyarorszában ez is könnyebben eszközölhető mint sok más népeknél. —

(végzete következik).

A' Szerelem-szarándok.

Hajdan Granadában egy maur királynak egyetlenegy Ahmed nevű fija volt, kire az udvariak, belőle már gyermekkorában kiszemlélt ritka fényestulajdoniért, *al Kamel*, a' tökéletes, melléknevet ruházták. Okot adtak erre a' csillagászok is kik mindent jövendőlték felőle, mit egy tökéletes királyfiról, egy boldog királyról elmondhatni. Csak egy felhő borongott sorsán 's még az is ró-saszín. „Ahmed“, ezt tartá a' jóslat: „szerelemes indulatu, 's e' gyengéd hajlandóság miatt nagy veszélyek fenyegetik; de ha a' szerelem vonzalmitól férjfiu koráig megőrződhetik, ezen veszélyek róla elhárulnak, 's azutáni élete a' boldogság' állandó pályája lesz.

Mind ezen veszélyek elhárítására bölcsen meghatározá a' király, hogy fiját neveltesse magányban, hol soha aszszonyi ábrázatot ne lásson, 's a' szerelemnek még nevét se hallhassa. Ezen célra; magass kőfallal kerített bájlo kert közepébe egy szép palotát építtete; a' fiatal királyfit oda zárta, 's melléje rendelte őrzőül *Eben Bonabben* legtudósabb legszárazabb arab bölcsét, ki élete jobb részét Egyiptomban a' hieroglyphék tanulásával sírok és piramisok vizsgálásával töltötte volt, 's több gyönyört talált egy mumiában mint a' legcsábítóbb eleven szépségben. — A' bölcsnek megparancsolta, hogy a' királyfit minden nemű isméretekre tanítsa, egyet kivéve — a' szerelemmel

hagyja telyesen ismeretlenül. „Fordits ezen célra minden szükséges gondot“ monda a' király „de gondold-meg, Eben Bonabben, hogyha fiam ezen tiltott tudományból tanul valamit, míg ügyeleted alatt lesz, fejeddel lakolándasz.“ Fonnyadt mosolygás vonult ezen fenyegetésen a' bölcs száraz ábrázatjára. „Bár oly nyugodt legyen királyi szíved fiad mint az enyim fejem miatt: néz é ki belőlem hogy a' hitvány szerelemből leczkét tudnék adni?“

A' bölcs gondos vigyázatja alatt nőtt-fel a' királyfi a' palota és kert magányában. Fekete rabszolgák tettek neki szolgálatot — néma szörnyetegek kik a' szerelemről semmit sem tudtak, vagy ha igen, nem volt szavok azt közölni. Lelki művelése volt fő gondja Eben Bonabbennek, ki őt az egyiptomi méj bölcsesség titkaiba kívánta ávatni; de azokban a' királyfi nem haladott, 's majd kitűnt hogy nincs hajlandósága a' filozofiára.

Azonban Ahmed, királyfiban ritka hajlékonysággal bírt; kész volt követni minden tanácsot, 's mindég az utolsó tanácslatra hajlott. Elnyomott ásitások közt, unatkozó békével hallgatta az Eben Bonabben hosszas tudós beszédeit, tanult valamit a' tudományok minden ágaiból, 's szerencsésen elérte húszadik esztendejét, mint egy csuda bölcs királyfi — ki a' szerelemmel telyesen ismeretlen.

Ezen időtájban megváltozott a' királyfi magaviselete. Telyes békét hagyott tanulmá-

nyinak, széledezett a' kertben, 's andalogva üldögelt a' kútak szélein. Különböző foglalatossági közzé tartozott egy kevés musika is; ez foglalta-el most ideje jobb részét, 's a' poézisre hajlandósága is kezdett mutatkozni. A' bölcs Eben Bonabben megijedt, 's ezen andalgó szeszélyeket az algebra komoly tanításával igyekezett fejéből kivenni — de a' királyfi unalommal fordúlt-el ezen tudománytól: „Én az algebrát nem állhatom“ monda: „iszonyodom attól. Nekem valami kell, a' mi szívemhez szóljon.“

A' bölcs Eben Bonabben csóválta száraz fejét ezen szókra. „Itt vége a' filozofiának“ monda: „a' királyfi felfedezte hogy szíve van.“ Figyelmes szemmel tartá tanítványát, 's látá hogy szíve titkos vonzalma munkálatba jött, 's ennek valamely tárgyra van szüksége. Ahmed szédelő érzéssel járkált a' kertben, 's nem tudta mi baja. Édes álmokba merülve ült gyakran; megragadta lantját ilyenkor 's érdeklő hangokat csalt-ki abból, majd ismét félrevetette azt, 's fohászokra, sohajtásokra fakadott.

Lépcsönként terjedt-ki ezen szerető vonzalom az élettelen tárgyakra; voltak kedves virági, 's nyájas gonddal ápolta azokat; majd némely fához vonzódott, 's különösen egy kellemes állásra és enyelgő levelüre fordítá egész gerjedelmét: nevét héjjába metszette, ágaira virágokat aggatott, 's dicséretére lantja mellett dalokat énekelt.

Eben Bonabben megijedt tanítványa fel-

serkent érzésein. A' tiltott tudat szélén látta őt — a' leggyengébb intés felfedezhetné előtte a' boldogtalan titkot. A' királyfi java, saját feje veszedelme rebegettette a' bölcsét, sietett az ifjút a' kert csábitásaitól elvonni, 's a' palota legmagasabb bástyájába zárta. Itt szép szobák voltak, szinte határtalan kilátással, de magassan a' szépség gőzköre — 's azon bájernyők felett melyek az ifju kész érzésinek oly veszedelmesek valának.

De mit lehetne tennie a' bölcsnek a' mi az ifjút fogsága aránt engesztelje, 's vele a' rest órákat eltöltse? A' kellemes ismértek minden nemei kimerítve voltak már, 's az algebrának még nevét sem szenvedhette. Szerencsére Eben Bonabben, midőn Egyiptomban utazott, a' madarak nyelvét megtanulta egy zsidó Rabbintól, kire ezen tudomány egyenes lineán szállott bölcs Salamonról, ki azt Seba királynétól vette volt. Ezen tudomány csupa említésére is már szikráztak az Ahmed szemei örömében, 's azt oly tudni-vágyással űzte hogy nem sokára annyira vitte mint tanítója.

A' bástya nem volt többé magány rája nézve; teremtmények voltak ott kikkel társalkodhatott. Első ismeretséget egy héjával kötött mely a' magass fedél egy hasadékába rakta fészket, 's onnan repdesett ki 'sákmány után. Nem sokat talált a' királyfi mit becsüljön benne. Ez csak a' levegő pirátája volt, fellengő, dőlyfős, 's beszédi csak rablást 'sákmányt 's mérész tetteket tárgyaltak.

szólasz, — én soha sem ügyelek rájok, megvetem őket 's szavaikat. Dicsőség Allahnak én nem tudok énekelni; én filozóf vagyok, és semmit sem tudok arról a' mit szerelemnek neveznek.

Ahmed ezután a' boltozathoz mene, hol barátja a' denevér függött, 's ennek is ugyanazon kérdést tevė elébe. A' denevér boszszankodva fintorítá orrát: „Miért háborítod reggeli álmomat, — oly hitván kérdéssel? “ monda neheztelve: „én csak szürkületben repdesek, midőn minden madár alszik, 's dolgaikkal nincs bajam. Nem vagyok madár, sem emlősállat, hálá legyen az égnek! Mind csalfáknak ismerem őket, 's gyűlölöm egyiket mint másikat. — Egy szóval, én misanthrop vagyok — 's nem tudok semmit arról a' mit szerelemnek neveznek.“

Már most a' királyfi végmenedéke csak a' fecske volt, felkereste 's megállítá ezt midőn éppen a' bástya fedél körül keringett. A fecske, szokása szerént, nagyon sietett, 's alig vala ideje felelni. „Igazán mondom“ így szóla: „annyi köz-foglalatosságom annyi bajam van, hogy nincs időm ezen kérdésről gondolkozni. Ezer vizitát kell tennem, ezer dolgot igazitnom mindennap, úgy hogy nem marad egy pillantatom az ily ének 's dal históriák számára. Egy szóval én világpolgár vagyok — 's nem tudok semmit arról a' mit szerelemnek neveznek.“ Ezen szókkal lecsapott a' völgybe 's egy pillanatban eltűnt szem elől. (folytatása következik.)